

ЗАВРШНА РЕЧ БРАНИОЦА ОПТУЖЕНОГ ЈОНИЋ ВЕЛИБОРА, АДВОКАТА ЖИВАДИНОВИЋ МИЛАНА

Претседник: Има реч бранилац оптуженог **Јонића Велибора** г. Живадиновић Милан, адвокат из Београда.

Бранилац Живадиновић: Господине претседниче, господо судије, пре свега хоћу да проговорим неколико речи у вези са одлуком надлежних да се одобри адвокатима да могу бити браниоци пред војним судовима. Ово је једна новина у нашој земљи за коју су се генерације и генерације адвоката, давно пре рата, безуспешно бориле. Пуна је архива бившег удружења јавних правозаступника, а затим Адвокатске коморе, копија наших молби надлежнима из овога времена, а пуни су и ступци нашег часописа „Бранича“, којима се пледирало да се оптуженима пред војним судовима дозволи да за своје браниоце изаберу адвокате, али све је било узалуд. Данас ту установу имамо, али када ово истичем, то не чиним у правом смислу у своје име и за свој рачун, већ на првом месту у интересу правде и правосуђа, затим оптужених, као и својих многобројних колега који се баве заступањем у кривичним предметима. Искрено говорећи, ја лично сам погођен овом одлуком, што ћу објаснити мало касније, али правило је да се не гледа на свој, већ на општи интерес, а он је овом одлуком несумњиво обогаћен, пошто се материјална истина, којој теже суд, правда и правосуђе може постићи само када према способном тужиоцу који заступа јавни интерес, стоји стручан бранилац, као заступник друге стране, то јест оптуженог.

По себи се разуме, да ова и оваква установа долази до свога пуног значаја и вредности само ако су браниоцу загарантована основна права из начела независности, и ако бранилац, користећи та права, у свему одговара својим дужностима предвиђеним у Закону о адвокатима.

Улога бранилаца, изузетно и специјално, у овом процесу веома је сложена, деликатна и напорна, међутим, ја сматрам да је моја улога двоструко тешка, јер сам у великој незгоди, с обзиром на чињеницу да се никад нисам бавио кривичним споровима и с обзиром на околност да патим од разних хроничних обољења. *Све ово ја сам исШакао Суду, али ипак сам морао да останем на месту браниоца.*

Ја верујем да је томе узрок краткоћа времена од нашег наименовања за браниоце до почетка суђења, али одвојено од мога случаја, мислим да би судови, приликом одређивања, односно усвајања

именованих бранилаца морали водити рачуна, и то у свом сопственом интересу, да ли се лице које добија ту функцију бави или не кривичним предметима. У свима Гранама занимања, људи се опредељују за једну одређену врсту посла, тзв. специјализирање, те је тај случај и код адвоката. Отуда произилази да ће адвокат који се бави претежно или искључиво, кривичним споровима, а таквих адвоката има доста, нарочито у Београду, боље и успешније обавити ову дужност и тако Суду више користити. Јер по општем схватању, које је међународно, адвокати у ствари нису ништа друго, него помагачи суда у разним гранама његове делатности. Имати доброг, искусног и испрактикованог помагача, несумњиво је боље и корисније, него осредњег, невестиог и без праксе.

Учинио сам ову напомену да бих објаснио свој положај у овом процесу и да бих унапред оправдао себе пред Судом, ако током своје речи паднем у извесну грешку.

Један путописца је рекао, у вези са пропашћу разних античких држава: „народе може други само да победи, али народи једино сами себе могу да упропасте.”

Ако би се водила анкета о томе који су народи за последњих хиљаду година у овоме најбоље успевали, мислим да бисмо ми били, ако не на првом месту, сигурно међу првима, премда не увек нашом кривицом.

Исувише често смо чули и читали да Балкан претставља буре барута у Европи. Ова констатација је тачна, али само делимично и посматрана с једне тачке гледишта, а никако као карактеристика народа који живи на том подручју. Не може се порећи, јер то је историска чињеница, да је Балкан често бивао повод ратовима, али до тих ратова није долазило, зато, што на њему живе народи који без ратова не могу да егзистирају, већ на првом месту са разлога, што се ово полуострво налази на путу између запада и истока, и обрнуто. Почев од крсташких ратова, када је запад хтео да се докопа истока, па идући даље кроз историју продор Турске и њена тежња да овлада западом, затим напори Аустрије, а после њене пропасти Немачке да сувим дође до источних земаља, сви ти подухвати, као и многи други, имали су за постизање својих циљева једини сувоземни пут преко Србије. Отуда је Србија често бивала ратно попрште за рачун туђих интереса. У вези с овим наш познати научник Стојан Новаковић рекао је у једном свом делу: „Ми Срби немамо право никога да кривимо за своју злу судбину када смо на друму своју кућу градили.”

Међутим, као и свака друга држава и Србија је током своје историје водила освајачке или одбрамбене ратове, али од битке на Косову, она се старала само да очува оно мало земље што јој је остало. Да би и то мало очувала, морала је често да ратује, било бранећи се или ратујући уз суседну Мађарску, на коју се једино ондашња деспотија могла ослонити. Жељни слободе Срби су се лаћали оружја и онда, када је Турска покорила целу нашу земљу.

Тако они се придружују аустриској војсци, која је гонећи османлије, после турског пораза пред Бечом, 1683, допрла све до Скопља и Пећи. Срби су исто тако помогли Аустрију и приликом освајања Београда и северне Србије 1717 као и у аустриско-турском рату од 1736-1739 све у нади да ће Аустрија испунити дата им обећања.

Од свих ових ратова Србија је имала само штете, јер не само да Аустријанци нису испуњавали своја обећања, него еу за време своје владавине северном Србијом од 1718-1736 тлачили Србе, понекад више, него што су Турци чинили. Уз то су све могуће предузимали да би српски живаљ превели у католичку веру, радећи безобзирније од Турака приликом насилног превођења Срба у ислам, током 14 и 15 века.

Поред великих губитака у ратовима, које су Срби водили уз Аустрију, поред жртава које су имали услед терора за време аустриске управе, Срби су још имали да страхују од одмазде, коју су им Турци припремали и затим свирепо спроводили, после сваког повлачења аустриских трупа са наше територије. Тако су се низале сеобе Срба у Јужну Угарску које су почеле појединачно и у мањим групама још крајем XIV века, а они који су остали искусили су на себи гнев поново враћене Шурске управе. Срби су још страдали у то време и у вези с њиховим принудним исељавањима из градова у Албанију и Турску.

Појава јаничара у Србији крајем XVIII века и првих Година XIX века претстављала је за Србе који се нису иселили крајње неиздрживо стање. Први устанак борбе и најзад његов крах 1813 Године, затим други устанак и борбе у вези с њим стајали су нас огромно у великим Губицима и жртвама.

И када се све ово пребродило, када је после тако дугог времена основана поново српска држава ипак потпун мир није у њој владао. Географски положај је главни узрок нашем злу, али осим њега постоје и други узроци. Неслога која нас прати још од сукоба Немањиних синова Вукана и Стевана, изгледа да није престала ни до данашњих дана. Одмах по смрти Душановој једина властела образовала је своје посебне управне и државне јединице, међу њима је наступио антагонизам и сваки је вукао на своју страну, игноришући заједницу и бежећи од заједнице.

Ово и овакво стање није престајало ни доцније Шоком целе наше новије историје. Додуше било је периода када смо ишли сви у корак, али то само у случајевима крајње опасности или пробуђеног елана за ослобођењем земље. Међутим, исто тако дешавало се да и у току самих борби за ослобођење дође до сукоба међу војводама.

Цео први устанак испреплетан је ситним кавгама и сујетама појединих људи који су стајали на врховима устаничких јединица. Питање је, да ли би први устанак онако жалосно крахирао, да није било неслоге између Петра Добриња и Синђелића с једне стране и Милоја Петровића с друге стране, као и многих

сличних, па чак и Горих појава. Ћеле кула у Нишгу, која је стварно дошла као последица сукоба именоване тројице српских војвода, требало је пре свега да служи као једна строга опомена за слогу доцнијим покољењима. Међутим, огромна већина је у Ћеле кули Гледала само један споменик више турскога варварства у нашој земљи.

После другоГ устанка дешавале су се сличне ствари. Овај је период испуњен и разним комплотима, бунама и суђењима у вези са њима. Тадашња суђења, па и еГзекуције имале су сва обележја пристрасности и тираније. Као да Србин није имао пред собом Србина. НикаквоГ презрења и разумевања, а о хуманим осећањима није било ни помена. много боље су тада пролазили на суду и приликом извршења казне обични злочинци и разбојници него политички кривци. Извршење пресуде по Тенкиној завери нарочито је било нечовечно и немилосрдно.

Доласком Михајла на власт, великаши мало заборављају на своје зајевнице и под његовим утицајем и сами се загревају за рад на уједињењу Јужних Словена. Али то траје кратко време, јер су већ увелико биле створене партије, те борбе за власт долази до пуноГ изражаја. То се наставља и појачава за време намесништва, после Михајлове поГибје, а добија још заоштренији облик током Миланове владе.

Када се све ово, и много шта друго из наше политичке историје, данас посматра, човек збиља мора да се чудом чуди да је то све могло да се доГађа, с обзиром на стање наше зависности од Порте, која је за све то време била још увек у дејству.

Тек 1878 Године на Берлинском конГресу, Србија је призната за независну државу и тек од тога времена ми улазимо пуноправно у заједницу осталих суверених држава.

После БерлинскоГ конГреса, доГађаји на политичком пољу Србије носе ова обележја, самовољу владара и њихово настојање да осигурају себи што више власти, борба свих партија да га у томе спрече и у исто време међусобне борбе између самих партија, да би дошле на власт. У овом последњем настојању партије су с времена на време чак помаГале владаре у њиховим болесним тежњама. Па и период од 1903, када је дошао на престо краљ Петар I који је био слободоумнији, није био поштеђен од партиских зајевница и интрига.

То је углавном слика нашеГ политичкоГ стања. Поставља се питање какав је српски народ у већинској својој већини. Наши човек по правилу је питом, бистар, поштен добар домаћин, одличан војник, дружељубив, воли своје традиционалне обичаје и лак је на праштању. Слободу цени изнад свега. За правду је Готов да изгуби Главу. Али, поред ових добрих особина има и негативних. Није много дисциплинован, није ни претерано радан, нарочито не кад му неко стоји над Главом, не мари много људе који су на власти, нарочито ако се дубоко заГњури у државна јасла, најзад, склон је да све критикује. Ипак, да је се током наше историје више слу-

шао прави Глас народа, боље бисмо прошли и не би остали у овако малом броју после 12 векова од оснивање наше државе на Балкану.

Странице је на овом процесу могло зачудити када су чули, приликом узимања Генералџија од испитаних сведока, да поједини сведоци имају шесторо седморо па и више деце. Постоје код нас домаћинства која и данас броје 12-торо и више, из чега изилази да у нас број порођаја није узрок смањењу, односно периодично стационираном стању, броја живљења, већ да зато постоје други разлози и узроци, за које се донекле налази објашњење у претходним редовима.

Стварање Југославије и уједињење извршено је 1918 године давало је већини добронамерних људи наду да ће се удруженим снагама постићи бољи резултати. Веровало се и у снагу политичара из присаједињених крајева. Али све те наде биле су варљиве и узалудне. Завладало је још Горе стање неГо у предратној Србији. Диктатура од 1929 Године замењена је касније једном скупштинском, која је била карикатура од парламената, јер су у највећем броју случајева то јест до 1938 Године за посланике биране само владине присталице.

У таквом стању политичке несрећености и пометености затекао нас је и рат 1941 Године. Прво бомбардовање растурило је читаву државу.

Догађаје од 6 до 15 априла 1941, наш народ није хтео да назове ратом, већ је казао да је то била забуна.

Изгледа по свему да је имао право. У неком бунилу се живело две деценије пре тога, а после тога бунило се још појачало.

Да ли је иГде у свету било оно што се током окупације дешавало у нашој земљи? Мислим да ће се узалуд тражити у историји **ЦЕЛОГ** света од искона до данашњих дана, али ништа слично се неће пронаћи.

Изузимајући партизански покрет, који је имао праву линију и успео, ницале су се широм целе Југославије партије, покрети, легије и Гарде, којима није било ни краја ни конца.

Борбе, издаје, крвопролића, пометеност, збуњеност и беспуће поред многобројних и разноврсних жртава, бесомучно су витлале широм наше земље током целе окупације и то у присуству окупаторног окупатора, који је имао за крајњи свој циљ уништење нашеГ племена.

Поставља се питање да ли се том општом пометеношћу и дезоријентацијом може бар донекле објаснити улазак оптуженоГ Јонића у Недићеву владу или Га је друго што руководило да ово учини? У закључку одбране покушаћу да дам одговор на ово питање. Оптужница војног тужиоца Југословенске армије ставља оптуженог Јонића на ст. 62 до 65, 67 до 70, 75, 125 до 137 и 140, иначе оптуженоГ Јонића ставља у трећи ред оптужених другог дела диспозитива.

Чињенично стање. Уколико се тиче оптуженог Јонића садржи два одељка.

1) Кривична дела извршена од стране Недићеве владе, чији је члан и он био; и

2) Кривична дела извршена од стране оптуженог Јонића.

На страни 62-68 оптужнице, наведено је осам тачака колективно извршених кривичних дела од стране свих чланова Недићеве владе, па и Јонића. Кривична дела учињена лично од стране оптуженог Јонића су побројана у пет тачака, али свака тачка има и поттачке, тако да по овој одредби одГовара за 21 кривично дело, значи свеГа за 29 кривичних дела. Одбрана оптуженоГ Јонића садржи за извесна дела чисто и јасно признање, за друга делимично признање и најзад једну Групу дела оптужени Јонић уопште није признао. То су нарочито она дела, која се односе на рад других ресора, ван министарства просвете.

У оптужници има веома тешких места у вези са Јонићем, али чини ми се да је најтежи онај део који је изнет на страни 140-141. Ту стоји поред осталог: „Да је оптужени Јонић непрекидно захтевао све оштрије мере против српског народа“, затим „...да је 4 године прогањао и уништавао омладину Србије и српске интелигенције“, најзад, „да је смишљао и предлагао не само Недићу него и руководиоцима немачке окупационе управе најсуровије мере против српског народа.“

Ова последња оптужба значила би, да је оптужени Јонић превазишао непријатеља у мржњи према српском народу, а све изложене инкриминације скупа, далеко су од прописа закона о забрани изазивања националне, расне и верске мржње и раздора од 24 маја 1945 године који закон има за задатак да спречи нарушавање начела равноправности грађана, као и њиховог братства и јединства у држави ФНРЈ. Дакле овакви подухвати нису се моГли замислити у односу једноГ народа над другим народом наше државе. Оптужени Јонић је према оптужници извршилац једног низа кривичних дела у циљу дефинитивног упропашћења народа, чији је он син. Чудовиште и патолошки тип били би исувише слаби изрази да окарактеришу таквоГ изрода.

Зато је тешко отети се од утиска да су се извесни наводи и изрази садржани у оптужници омакли без довољноГ проверавања. Приликом извођења доказа у вези са оптуженим Јонићем није испитан ниједан сведок по предлогу одбране. Од докумената који треба да утврде кривицу оптуженоГ Јонића прочитани су две врсте: прва по заједничкој одГоворности Недићеве владе, а друга по њиховој личној кривици. Ова прва врста садржи 34 документа од којих уГлавном разних ресора ван министарства просвете. Из ове групе докумената треба пре свеГа издвојити оне који се односе на период када оптужени Јонић није био ни комесар ни министар просвете, а то су. 1) акт министарства унутрашњих послова од 15 авГуста 1941 Године означен под 612 у списку доказних сретстава; 2) акт заповедника Србије од 29 авГуста 1941

(бр. 613); 3) декларацију српске владе (бр. 614) и 4) уредбу о преким судовима од 16 септембра 1941 године са актом Управе града Београда од 20 септембра 1941 с тим да уредба о допуни уредбе о преким судовима (означено све под бројем 615 у списку), не отпада по овоме основу, пошто је донета по уласку оптуженог Јонића у Недићеву владу.

Сва остала документа, осим оних која су означена под бр. 631 и 633 односе се искључиво на административна акта појединих министарстава за које се не може рећи да немају никакве везе са оптуженим Јонићем као и на извештаје разних комисија за испитивање ратних злочина, у којима се не помиње име оптуженог Јонића иако су имена других лица, за које комисије сматрају да су одговорна, унета.

Што се тиче означених исправа које се односе на оптуженог Јонића из његове садржине излази да се једино уредба о допуни уредбе о преким судовима (бр. 615) може узети као доказ кривице оптуженог Јонића. Али овде ваља приметити да је и она могла бити донета на исти начин како су доношене многе друге уредбе то јест да је потписао само ресорни министар и претседник владе и да је потом предата ради штампања уредништву „Службених новина“, без обзира што је нису потписали сви министри.

У погледу пак акта министарства унутрашњих послова (бр. 631) и писма шефа српске државне безбедности (бр. 623) најбоље је да се у целости цитирају јер се њиме доказује да оптужени Јонић није увео полицију у завод у Смедеревској Паланци и да је завод приликом оснивања био уопште без органа полиције. Та документа Гласе:

„Министарство унутрашњих послова I бр. 35702/43, 26 новембра 1943 - Господине министре, у вези бекства питомаца и питомица из завода за принудно васпитање у Смедеревској Паланци, извршеног на дан 21 о.м. част ми је у прилогу доставити вам извештај подручних власти о вођеној истрази по овом случају, из кога се можете упознати са радом и држањем директора завода. Истовремено, част ми је извести вас да сам поводом овога случаја као и ранијих комплота спреманих од питомаца овога завода наредио да се заводу у Смедеревској Паланци додели на рад један полицијски комесар, који ће тамо вршити службу по интенцијама министра унутрашњих послова па ми је част умолити вас за наређење управе завода да за канцеларију и стан истога припреми потребне просторије.

Претседник министарског савета
и министар унутрашњих послова Милан Ђ. Недић.
Г.В. Јонићу, министру просвете.

Ово је писмо од новембра 1943 Године. Дакле тек онда и на иницијативу министра унутрашњих послова додељује се једно лице на рад у заводу.

Друго писмо је од 5 XII 1942 Године и потиче од шефа српске државне безбедности оптуженоГ Јовановића пов.бр. 33348.

„Господине министре, са поуздане стране обавештен сам да у лоГору за принудно васпитање омладине у Смедеревској Паланци није успостављен безусловно потребан контакт између надзор-**НОГ** особља лоГора и полициске власти у Смедеревској Паланци. С обзиром што се у том логору, сем школске омладине, налазе и истакнуте комунисте до 25 Година старости, који би моГли неГативно да утичу на заведене средњошколце, то налазим да би било пожељно да се среском начелству у Смедеревској Паланци омогући дискретан надзор над радом и понашањем у лоГору конфинираних комуниста. Са Горе изложенога част ми је умолити вас, Господине министре, за саГласност да се у лоГору за принудно васпитање у Смедеревској Паланци постави за чиновника један полициски службеник, који би поред своје редовне дужности као службеник лоГора дискретно разматрао рад и понашање конфинираних омладинаца и о важнијим опажањима редовно обавештавао срескоГ начелника у Смедеревској Паланци.

Према томе види се да оптужени Јонић нити је иницијатор нити је имао везе са постављењем надзорника, неГо се то спроводи од оних који су за тај посао и надлежни. УзГред напомињем да се констатује да се у лоГору налазе припадници Комунистичке партије до 25 Година старости.

Напомињем да сам приликом цитирања докумената навео прво акт Министарства унутрашњих послова иако је он доцнијеГ датума од акта шефа српске државне безбедности, са разлога што су тим редом ова документа цитирана у списку доказних сретстава војноГ тужиоца.

Документа која се тичу лично кривице оптуженоГ Јонића означена су под бр. 664 - 675 списка, дакле свеГа 12 на броју.

Први документ се односи на акт министарства просвете IV бр. 323 а тиче се катеГорисања ученика на Групе а), б) и в). Овај документ начелне је природе и по њему је оптужени Јонић дао своју одбрану признајући исправу за своју. Али овде ваља да се подвуче да су у вези примене овоГ наређења у пракси, поднети, ради извођења доказа, само списи комисије о катеГорисању ученика Учитељске школе у НеГотину под бр. 669 списка. Из овоГ списка се види да је у Групу б) било уврштено 9 ученика те школе, од којих је свеГа два ђака искључених из школе, два ученика су се преместила у међувремену у друГе школе у БеоГрад и ЈаГодину, четири ученика је враћено у школу по одлуци самоГ министарства, а девети ђак иако је уврштен у Групу б) није био отпуштен, већ је над њим настављена истраГа. Другим речима, из целе школе било је искључено свеГа два ученика, и сиГурно су били упућени у Смедеревску Паланку.

Што се тиче докумената означених под бр. 665, 666 и 668 то је-ст основне и опште уредбе о универзитету, уредбе о слушаоцима универзитета - учесницима у добровољачким и четничким одре-

дима и реферата ошуженог Јонића „Министарство просвете“, - остављам Суду да оцени одбрану оптуженог Јонића.

У погледу документа, под бр. 667 (формулар изјаве родитеља за децу - ђаке од 1942 Године) скрећем пажњу Суду да то није општи формулар за све школе већ искључиво за Вишу самоуправну Гимназију у Аранђеловцу. Ово подвлачим зато што у списку документа под бр. 667 стоји формулар - изјава за децу - ђаке од 1942, а не каже се Гимназија у Аранђеловцу, што је сигурно Грешка. Према одбрани оптуженог Јонића морало се прибећи томе сретству после догађаја који су се одиграли у тој школи да не би страдали ђаци и наставници. Документ бр. 670 садржи акт министарства просвете пов. бр. 23 којим се моли шаф јавне безбедности да се питомци завода не шаљу у Управу Града Београда ради саслушања већ да се по указаној потреби саслушање врши у самом заводу. Поставља се питање да ли је ова мера била на штету ђака или им је ишла у корист? Акт министарства просвете бр. 671 односи се на извесне питомце који су из завода враћени у специјалну полицију УГБ. У вези са овим ваља напоменути да су то све ученици који су раније већ били у специјалној полицији УГБ па су само враћени чиме се поткрепљује одбрана оптуженог Јонића да је још у почетку отварања завода spaшен већи број омладинаца из затвора. У овом акту реч је само о петорици ученика враћених из завода у полицију.

Што се тиче оснивања антикомунистичког течаја остављам Суду на оцену одбрану оптуженог Јонића.

Документ под. бр. 672 садржи изрично наређење Недића оптуженом Јонићу да нову дужност координације при председништву владе врши поред своје редовне дужности и то по пословима које му он Недић повери и по његовим директивама из чега излази да оптужени Јонић није могао имати нити спроводити никакву своју иницијативу. Из његове одбране види се да је у вези са овом дужношћу одржан само један састанак и да је потом отишао у унутрашњост.

Најзад под бројем 674 и 675 цитирани су спискови чланака оптуженог Јонића у листовима „Српски народ“ и „Ново време“. Одмах напомињем да је на претресу расправљено да се у погледу листа „Ново време“ цитати односе не на чланке оптуженог Јонића већ на извештаје са конференција, приредаба и зборова на којима је он узимао реч и учествовао. Одбрану оптуженог Јонића у погледу чланака остављам Суду на оцену са напоменом да је сигурно да су читаоци оба листа били неизмерно ретки, затим да је немачки окупатор у народу био тако омрзнут да ти чланци нису могли никога привући нити придобити (оптужница стр. 126 претпоследњи пасус).

Овим су исцрпљена сва документа поднета од стране тужбе против оптуженог Јонића. Остаје још да се испитају ноторне чињенице побројане на страни 125 и 126 оптужнице.

Из целокупног материјала на овом претресу могло би се за прве три тачке претпоставити да је оптужени Јонић иако није имао непосредне везе знао за изложене чињенице и да није ништа предузимао да се оне укину или није успео да то постигне ако је нешто предузимао у том правцу. Али за следеће три чињенице, и то да је организовао и руководио оружаном борбом против својих народа, да је створио државни бандитизам и да је организовао и наређивао вршење ратних злочина, не би се могло тврдити да су то ноторне чињенице с обзиром на саму природу ових радњи и на положај оптуженог Јонића као министра просвете. За последњу тачку под 7 да је потстрекивао на вршење ратних злочина мислим да би ту једино могли доћи у обзир његови чланци у листу „Српски народ“, али као што је већ наведено овај његов рад могао би доћи у ред неподобних покушаја, јер није могао произвести никакве последице.

Као што се види докази поднети против оптуженог Јонића нису многобројни. Чак међу њима постоје и такви који му делимично иду у прилог. *То су писма министру унутрашњих послова и шефу јавне безбедности.*

За чињенице да је оптужени Јонић најбољи Недићев сарадник, да је организовао антикомунистичку изложбу, да је радећи по директивама Немаца развијао до максимума самоиницијативу, да је по њиховом наређењу завео у школе систем шпијунаже и показивања итд. итд. - нема никаквих доказа.

Недостају докази и за друге чињенице, односно кривична дела која терете оптуженог Јонића, али он је изванредно број признао и без доказа наводећи разлоге који га по његовом мишљењу потпуно оправдавају.

Случајна изјава оптуженог Јовановић Драгог да је оптужени Јонић био спиритус ректор у влади Недића претставља његово лично мишљење које није ничим поткрепљено. Оно се не може третирати као сведоштво, а такву ситуацију тешко је и претпоставити кад је реч о Недићу. Војник од Главе до пете, он није хтео да слуша ни армиског Генерала ако је млађи по рангу од њега, а камоли једног цивила. Да је то тако, види се из оне његове писмене одлуке о постављењу оптуженог Јонића за спровођење координације при претседништву владе. Оно у целости својој личи на једно војничко наређење и одише тим духом.

У вези са извођењем доказа оптужени Јонић је предложио да се саслуша већи број сведока да би оповргао низ чињеница из оптужнице, али Суд је одбио њихово извођење, осим преслушавања двојице сведока.

Мислим да не наводим ради чега да се саслушају сведоци које је оптужени Јонић предложио а који нису усвојени, пошто то има у судским актима једино могу у вези са саслушањем преостале двојице да кажем да је од свих понуђених доказа Суд усвојио само доказ саслушањем сведока Томе Росандића и Миодрага Стојиљковића од којих први није умео да објасни Суду ко је све помогао да

се он спасе заШвора у ГесШапоу објашњавајући да је корак за његово пуштање из затвора. предузимала његова жена и да му она о свему није давала детаљна обавештења. Са овога разлога предложио сам да се саслуша жена именованоГ Росандића, што Суд није усвојио. Други сведок Миодраг Стојиљковић изјавио је да је за ослобођење ухапшене 11-торице омладинаца за време окупације молио окружноГ начелника, оптуженоГ Јонића и министра унутрашњих послова да не зна тачно ко је помогао али да су ухапшени омладинци пуштени из затвора. На питање оптуженоГ Јонића да ли је сведок Стојиљковић после пуштања омладинаца долазио да му се захвали, сведок Стојиљковић је дао потврду изјаву. Према томе сматрам да тај сведок може да се узме у обзир али штета је да се нису саслушали они сведоци који су предложени у вези са спасавањем људи у Тополи. Тамо је спасено 25 сељака које је Јонић по њиховим казивањима спасио баш пред само стрељање.

Модерно кривично право чија је начела усвојио и наш кривични судски поступак дајући Суду право да доноси пресуде по слободном уверењу треба да се при оцењивању кривичне одговорности оптуженоГ испита и његова личност.

Модерно кривично право, чија су начела усвојена у нашем кривичном судском поступку, дајући Суду право да доноси пресуде по слободном уверењу, каже: „Ако кривично дело осветљује човека, исто тако човек осветљује кривично дело.“ И зато модерно кривично право тражи да се при оцени кривичне одговорности оптуженоГ испита и његова личност. Осветлити личност оптуженоГ не значи изнети његову биографију, већ изложити најглавније моменте из његовог живота, и то нарочито оне који имају везе са кривичним делом за које оптужени одговара пред Судом. Допустите да изнесем те најглавније моменте.

Претседник: Само немојте почети од основне школе.

Бранилац Живадиновић: Нећу. Оптужени Јонић рођен је у Шумадији, син староГ учитеља који је још у животу, ожењен је, има једноГ сина, није осуђиван, нема никакве имовине. Типичан професор, оптужени Јонић је на своју несрећу имао немачки језик за наставни предмет, и како он сам каже, важио је за одличноГ познаваоца тоГ језика. Као и већина његових колега, и оптужени Јонић је желео да, поред рада у школи, своју активност пласира и на другом пољу. Тако, по његовим исказима, видимо Га као новинара, политичара, националноГ радника, члана делегације на међународним конгресима, као оснивача издавачких предузећа, преводиоца, сликара итд.

Као новинар, оптужени Јонић радио је извесно време у часопису „Народна одбрана“, па је тај посао оставио. Као политичар, залаже се за федерализам, кандидује се на листи Павла Радића у време када је Радићева, странка била у опозицији и збоГ тога има неприлике; затим ступа на Љотићев „Збор“, сматрајући га као националну организацију, а после разочаран напушта „Збор“, до-

лазећи у отворен сукоб за Љотићем. За владе др. Милана Стојадиновића добија понуду да се кандидује на његовој листи, с обећањем да ће по избору постати министар, *што одбија; исто тако одбија понуду Драгише Цветковића да уђе у његову владу.*

Као национални радник, поред давања чланака за часопис „Народна одбрана“, активно сарађује са истарским емигрантима, због чега је од стране фашиста 1927 Године осуђен на смрт. Одбија понуду да постане председник немачко-југословенског друштва. Ради активно у друштву „Југословенска акција“, које друштво он третира као искључиво национално друштво, а после га напушта. У својству председника балканске конференције у Цариграду 1930 Године по питању Македоније иступа заједно са бугарским делегатима, због чега се противу њега води истрага као над велеиздајником од стране министарства иностраних послова. Оснива издавачко предузеће „Инпроз“, управља њиме и широм отвара врата ТОГ предузећа књижевницима - левичарима. Преводи дела левичара, између осталог „Солидарност“ од Шарла Жида итд. Најзад, као сликар, аматер, ради у слободним часовима пејзаже и портрете, што је практиковао и у затвору. Од прошле године израдио је око 30 цртежа, које је предао управи затвора да се уруче члановима његове породице. Једном речи ван професуре, оптужени Јонић ангажује се на све стране, троши своју снагу без поштеде, али током целог рада провлачи се као једна црвена нит неуспех. Он је свуда био искрено надахнут да уради нешто, добро, чак и велико, али, како се каже у нашем народу, није имао среће.

Поставља се питање како је дошло до тога да оптужени Јонић уђе прво у комесаријат, па онда и у Недићеву владу?

Јасно је, пре свега, да на њега нико није мислио ни приликом саства комесарске управе, ни приликом образовања владе, јер у оба случаја првобитно су сасвим друга лица била наименована у проsvети, па је тек доцније он ушао. За оптуженог Јонића не може се казати да је пре рата био познат у народу, нити да је био убрајан у ред истакнутих политичара. Значи да по тим основима није могао бити ангажован. Не може се претпоставити ни да су Га Немци тражили, јер да је постојао такав њихов захтев онда би био одмах наименован за комесара. Да Немци нису држали до њега, види се и по томе што нису захтевали да остане у истом надлештву као министар ни приликом образовања Недићеве владе, иако је већ био ту, него је ушао у Недићеву владу много доцније. Оптужени Јонић тврди, и предложио је сведоке да то докажу, да је и пре рата имао понуде да постане министар, али је он те понуде одбио. То би значило да није амбиција била мотив за примање титуле и положаја министарског. Материјални разлози, изгледа, такође нису били посредни, јер из наведеног његовог рада пре рата види се да се бавио свим и свачим, само не уносним пословима. Да је ово сасвим вероватно, односно сасвим истинито, утврђује се и тиме, што је на претресу пред овим Су-

дом на пиШање како сШоји маШеријално одговорио: „Немам ништа, а и ово што је на мени туђе је.”

Да ли су општа пометеност и дезоријентација, страх од окупатора и његових оштрих мера средином године 1941, могле утицати на оптуженог Јонића да се сматра као позван да он нешто учини, да нешто предузме, као стари национални радник, у које је својство види се по свему, да није сумњао?

Сам оптужени Јонић у погледу уласка у Недићеву владу изјавио је на Суду да је постављен без свога знања, а што је се примио те дужности он на њој остао наводи као мотив: спасавање српског народа. Међутим, тужба то не усваја, нарочито, када се ради о његовом уласку у владу јер је пре тога био комесар па је видео како српске власти мало могу да учине у спречавању намера окупатора. Али, тешко је претпоставити и то да се баш тада у њему родило славољубље, када је раније одбијао да буде министар, и ако под лошим, али ипак много бољим условима.

Међутим, ако је дозвољено да се претпостави да је можда делом нека доцкан пробуђена и депласирана амбиција била посреди, тако исто по свему судећи, може се претпоставити да је оптужени Јонић искрен у тврђењима када каже да је све предузимао, што је било у његовој моћи да помогне окупираном народу. Његова изјава да се пред Бенцлером показивао као пријатељ Немаца и да је у својим говорима и чланцима морао често да хвали Немце, зар не би могло да се тумачи као лукавство, којим се оптужени Јонић служио да би од окупатора извукао неку повластицу више за окупирану земљу, што уосталом он и тврди. Старо је правило да је лукавство неопходно потребно оружје слабијег у борби са надмоћнијим и не може се сматрати сасвим искљученим да се оптужени Јонић, с обзиром на наведени његов предатни рад није овим користио.

Поставља се питање да ли њих можда не би требало узети у оцену и разлог који наводи оптужени Јонић, да је постојала опасност да Србија буде подељена међу усташе, Мађаре, БуГаре и Арнауте, ако не буде влада у Србији, а познато је да је, за време окупације Србија била пуна избеглица из тих крајева. Чињеница је да је оптужени Јонић остао до краја у влади али можда је остао како он каже, да би кочио Немце да не настављају са оштрим мерама против народа, да се Србија не подели на немачке сателите, да се не понове Крагујевац и Краљево, можда је остао из страха од последица, које су за њега лично могле наступити, ако би се повукао из владе; можда је знао и за све борбе и стрељања која су се дешавала, што он катеГорички одбија; можда је због тога протестовао а можда и није. - Све се то да претпоставити, иако уГлавном противно није доказано, али нити има доказа, а Шешко је и претпоставити, да је он седео у влади искључиво да би својим присуством осигурао да што више припадника нашеГ народа нестане са овоГ света, да што више пакости нашем живљу.

Из свих ових размаШрања произлази да се кривица опШуженог Јонића сасШоји уГлавном у самој чињеници да је био члан Недићеве владе, да је у својсШву минисШра просвеШе сарађивао са непријаШељем у поГледу министарства коме је стајао на челу и да је вршио пропаГанду у корист окупатора.

Мислим да је тим обухваћено све што је оптужени Јонић признао и што је доказано.

Међутим, пре него што се повучем са свога места, сматрам за потребно да учиним још једну напомену. У почетку своје одбране рекао сам да је улога браниоца у овом процесу веома сложена, деликатна и напорна. То се исто може рећи, господо судије, за вашу улогу, а нарочито за улогу господина претседника. Није то само физички и интелектуални напор, који вас прати и то не од 10 јуна, када је овај процес почео, већ још много и много раније, јер сте цео материјал морали да простудирате и да савладате у чему сте, видело се, одлично успели, него ви имате још пред вама и једну од најтежих дужности, коју човек на овоме свету може да има, а то је:

Ви имате, Господо судије, да одлучујете о судбини људи, да одлучујете о њиховом бити и не бити. У овом случају ви имате да изрекнете пресуду и да одредите судбину овим људима који седе пред вама као и друГим онима који су отсутни а увриштени су у оптужене на овом процесу. И оно што ви будете казали остаће за вечита времена, јер ви сте прва и последња инстанца, после вас нема нико да разматра акта, да суди и да касира. Изричући своју пресуду ви нећете моћи као старе апелационе судије који су умиривали своју савест речима: има још суда над нама па нека исправи ако смо ми поГрешили. Не, овоГа пута то не може да буде. После пресуде завеса пада и остаће само техничко особље које ће у име закона и власти извршити оно и само оно што ви будете одлучили.